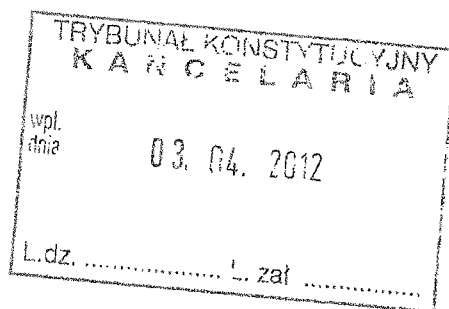

Warszawa, dnia 2 kwietnia 2012 r.

PG VIII TK 90/11

P 55/11

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

W związku z pytaniem prawnym Sądu Rejonowego w Toruniu Wydział IV Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, czy art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. z 2008 r. Nr 50, poz. 291 ze zm.) jest zgodny z art. 2, art. 18 i art. 32 Konstytucji RP

– na podstawie art. 27 pkt 5 w zw. z art. 33 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.) –

przedstawiam następujące stanowisko:

- 1) art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. Nr 50, poz. 291 ze zm.) w zakresie, w jakim przepis ten określa, jako warunek nabycia przez ubezpieczonego prawa do zasiłku macierzyńskiego z tytułu przyjęcia dziecka na wychowanie, wiek dziecka przyjętego na wychowanie na poziomie nieprzekraczającym roku, jest niezgodny z art. 32 ust. 1, art. 2 i art. 18 Konstytucji RP,

- 2) w pozostałym zakresie, na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.), postępowanie podlega umorzeniu, z uwagi na niedopuszczalność wydania wyroku.

Uzasadnienie

W powołanym pytaniu prawnym Sąd Rejonowy w Toruniu IV Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zakwestionował konstytucyjność art. 15 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, zwanej dalej ustawą.

Pytanie to zostało sformułowane na tle następującego stanu faktycznego.

Decyzją z dnia marca 2011 r. Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego odmówił I Z. prawa do zasiłku macierzyńskiego z tytułu przyjęcia na wychowanie O Z., z uwagi na niespełnienie przez Wnioskodawczynię ustawowych wymagań dla uzyskania tego świadczenia. Zgodnie z art. 15 ust. 1 ustawy, zasiłek macierzyński przysługuje z tytułu przyjęcia na wychowanie dziecka w wieku do roku życia, jeżeli w tym czasie został złożony wniosek o jego przysposobienie. O Z. urodziła się w dniu sierpnia 2009 r., zaś postanowienie o przyznaniu Wnioskodawczyni i jej mężowi opieki nad dzieckiem zostało wydane przez Sąd w dniu grudnia 2010 r. Upłynął zatem roczny okres, liczony od dnia urodzenia dziecka, w jakim można uzyskać zasiłek macierzyński z rolniczego ubezpieczenia społecznego.

Zdaniem Sądu pytającego, ustalenie w art. 15 ust. 1 ustawy wieku dziecka przyjętego na wychowanie na poziomie do roku życia – jako warunku uzyskania prawa do zasiłku macierzyńskiego z rolniczego ubezpieczenia społecznego – narusza, wyrażoną w art. 32 ust. 1 Konstytucji, zasadę równości, zasadę sprawiedliwości społecznej (art. 2 Konstytucji) oraz zasadę ochrony i opieki przez Państwo rodziny, rodzicielstwa i macierzyństwa (art. 18 Konstytucji).

Naruszenia zasady równości przez kwestionowany przepis Sąd pytający upatruje w zróżnicowaniu w ustawie o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz w ustawie z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (zwanej dalej ustawą zasiłkową) wieku dziecka przyjętego na wychowanie, jako warunku nabycia prawa do zasiłku macierzyńskiego.

Zgodnie bowiem z art. 29 ust. 1 ustawy zasiłkowej, zasiłek macierzyński przysługuje ubezpieczonej, która w okresie ubezpieczenia chorobowego albo w okresie urlopu wychowawczego: 1) urodziła dziecko; 2) przyjęła na wychowanie dziecko w wieku do 7 roku życia, a w przypadku dziecka, wobec którego podjęto decyzję o odroczeniu obowiązku szkolnego - do 10 roku życia, i wystąpiła do sądu opiekuńczego w sprawie jego przysposobienia; 3) przyjęła na wychowanie w ramach rodziny zastępczej, z wyjątkiem rodziny zastępczej zawodowej niespokrewnionej z dzieckiem, dziecko w wieku do 7 roku życia, a w przypadku dziecka, wobec którego podjęto decyzję o odroczeniu obowiązku szkolnego - do 10 roku życia. Zasiłek ten, zgodnie z art. 29 ust. 5 tejże ustawy, przysługuje przez okres ustalony przepisami Kodeksu pracy jako okres urlopu macierzyńskiego, okres dodatkowego urlopu macierzyńskiego, okres urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego lub okres dodatkowego urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego, tj. przez okres wskazany w art. 183 § 1 i 2 Kodeksu pracy.

Osoby uprawnione do zasiłku macierzyńskiego na podstawie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz ustawy zasiłkowej, wskazuje Sąd, charakteryzują się wspólnymi cechami, jakimi są: podleganie ubezpieczeniu społecznemu oraz urodzenie lub przyjęcie na wychowanie dziecka w okresie podlegania temu ubezpieczeniu.

Zakwestionowany przepis w niekorzystny sposób, w porównaniu do ustawy zasiłkowej, traktuje rolników, co do możliwości uzyskania przez nich zasiłku macierzyńskiego, w przypadku adopcji dziecka. Zróżnicowana została

tym samym sytuacja prawna dzieci przyjętych na wychowanie, w zależności od tego, czy przysposabiający podlega rolniczemu, czy też powszechnemu systemowi ubezpieczenia społecznego.

Wprowadzone zróżnicowanie, w ocenie Sądu pytającego, nie spełnia konstytucyjnych wymagań dla różnicowania sytuacji prawnej podmiotów podobnych, formułowanych w dotychczasowym orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego.

Celem zasiłku macierzyńskiego z tytułu przyjęcia dziecka na wychowanie jest bowiem zapewnienie ubezpieczonemu środków utrzymania, gdy zaprzestął on pracy zarobkowej, w związku koniecznością zapewnienia opieki adoptowanemu dziecku w pierwszym okresie jego życia w nowej rodzinie.

Z punktu widzenia celu świadczenia niezrozumiała jest, zdaniem Sądu, wprowadzona kwestionowanym rozwiązaniem dysproporcja w zapewnieniu zasiłku w zależności od wieku adoptowanego dziecka i rodzaju ubezpieczenia społecznego, jakiemu podlegają rodzice adopcyjni.

Podleganie rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu nie może stanowić uzasadnienia dla pozbawienia rolników prawa do zasiłku macierzyńskiego w przypadku adoptowania przez nich dziecka, które ukończyło rok życia. Ponadto, podkreśla Sąd pytający, takie rozwiązanie może skutkować tym, że rolnicy mogą odmawiać przyjęcia na wychowanie dzieci w wieku powyżej roku życia, ponieważ nie została im zapewniona możliwość uzyskania środków finansowych pozwalających na zaprzestanie pracy przez pierwsze miesiące po adopcji dziecka w celu sprawowania nad nim osobistej opieki.

Wprowadzone zróżnicowanie, zdaniem Sądu, nie spełnia przesłanki proporcjonalności, albowiem żadne względy nie uzasadniają poglądu, że dobro dziecka przyjętego na wychowanie przez rolników może „być traktowane jako mniejsze” oraz że uzasadnione jest „ograniczenie podmiotowe wśród dzieci adoptowanych w zależności od wieku i zawodu ich rodziców adopcyjnych”.

Nie znajduje ono uzasadnienia w wartościach konstytucyjnych i pozostaje w sprzeczności z zasadą sprawiedliwości społecznej, albowiem nie traktuje w taki sam sposób osób o równym statusie – osób podlegających ubezpieczeniu i przyjmujących dziecko na wychowanie, a ponadto odmawia dzieciom, adoptowanym przez rolników w wieku powyżej roku życia, możliwości korzystania w pełni z osobistej opieki sprawowanej przez rodzica przez pierwsze miesiące po przyjęciu dziecka na wychowanie, pozbawiając tego rodzica prawa do zasiłku. W konsekwencji, w ocenie Sądu, kwestionowany przepis prowadzi do „swoistego rozwarstwienia sytuacji dzieci przysposabianych w zależności od rodzaju ubezpieczenia społecznego, jakiemu rodzice ci podlegają”.

Niezgodność art. 15 ust. 1 ustawy z art. 18 Konstytucji, zdaniem Sądu pytającego, polega na tym, że opieką i ochroną tego przepisu ustawy objęte zostało jedynie macierzyństwo biologiczne, zaś macierzyństwo i rodzicielstwo adopcyjne rolników jedynie w ograniczonym zakresie, w sposób nieproporcjonalnie mniejszy niż dla osób podlegających powszechnemu ubezpieczeniu społecznemu.

Z uwagi na przedmiot sprawy zawisłej przed Sądem pytającym, merytoryczne odniesienie się do zarzutów, sformułowanych w pytaniu prawnym pod adresem art. 15 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, wymaga, w pierwszej kolejności, rozważenia zakresu dopuszczalnej kontroli tego przepisu w trybie niniejszego postępowania.

W myśl art. 15 ust. 1 ustawy, „[z] tytułu urodzenia dziecka, a także z tytułu przyjęcia dziecka w wieku do jednego roku na wychowanie, jeżeli w tym czasie został złożony wniosek o przysposobienie, ubezpieczonemu przysługuje zasiłek macierzyński w wysokości czterokrotnej emerytury podstawowej. Jeżeli ubezpieczeniu podlegają oboje rodzice, zasiłek ten przysługuje im łącznie.”.

Przepis ten stanowi zatem, że zasiłek macierzyński przysługuje ubezpieczonemu z tytułu: 1) urodzenia dziecka oraz 2) przyjęcia dziecka na wychowanie.

Z kolei, ustawowe warunki uzyskania przez rolnika zasiłku macierzyńskiego z tytułu przyjęcia dziecka na wychowanie to: 1) wiek dziecka, który nie może przekraczać jednego roku, 2) złożenie w tym czasie wniosku o przysposobienie dziecka.

Art. 15 ust. 1 ustawy określa jednocześnie wysokość świadczenia, w zdaniu drugim zaś rozstrzyga o łącznym przysługiwaniu zasiłku, jeżeli oboje rodzice podlegają ubezpieczeniu społecznemu.

Konstytucyjnej kontroli Sąd poddał pełną regulację art. 15 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, domagając się usunięcia tego przepisu, w całości, z porządku prawnego.

Tymczasem, przedmiotem postępowania, toczącego się przed Sądem pytającym, nie jest sprawa odmowy przyznania I Z. prawa do zasiłku macierzyńskiego z tytułu urodzenia dziecka, lecz problem nieuzyskania przez Wnioskodawczynię prawa do zasiłku macierzyńskiego z tytułu przyjęcia dziecka na wychowanie, z tego powodu, że ukończyło ono rok życia.

Rozstrzygnięcie sprawy zawisłej przed Sądem nie zależy zatem od konstytucyjnej oceny art. 15 ust. 1 ustawy w zakresie, w jakim przepis ten dotyczy prawa do zasiłku macierzyńskiego z rolniczego ubezpieczenia społecznego – z tytułu urodzenia dziecka.

W tym zakresie nie została zatem spełniona przesłanka funkcjonalna pytania prawnego.

Ponadto, treść pytania prawnego wskazuje, że wątpliwości Sądu pytającego nie nasuwa ani regulacja dotycząca wysokości zasiłku macierzyńskiego, ani też rozwiązanie odnoszące się do łącznego zasiłku dla obu ubezpieczonych rodziców dziecka (zdanie drugie tego przepisu). Sąd nie

przedstawił bowiem uzasadnienia, w czym upatruje niekonstytucyjności tych rozwiązań.

W tym zakresie pytanie prawne nie spełnia zatem wymagań określonych w art. 32 ust. 1 pkt 4 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym.

Z art. 15 ust. 1 ustawy wynika, że dla uzyskania zasiłku macierzyńskiego z tytułu przyjęcia dziecka na wychowanie niezbędne jest nie tylko nieukończenie przez dziecko roku życia, ale również złożenie przez ubezpieczonego rolnika – w terminie do ukończenia przez dziecko roku życia – wniosku o jego przysposobienie.

Przedstawiony przez Sąd pytający stan faktyczny i prawny sprawy wskazuje, że w postępowaniu, w związku z którym wniesione zostało pytanie prawne, przedmiotem sprawy nie jest problem niezłożenia przez Wnioskodawczynię w wymaganym ustawą czasie wniosku o przysposobienie małoletniej O Z. (to jest do ukończenia przez dziecko roku życia), lecz kwestia, że małoletnia w dacie przyjęcia na wychowanie była w wieku powyżej roku życia [opieka ubezpieczonej i jej małżonka nad O Z. ustanowiona została przez Sąd po ukończeniu przez małoletnią roku życia (art. 145 § 2 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego)].

Także i analiza uzasadnienia pytania prawnego wskazuje, że zasadniczy problem, przedstawiony przez Sąd pytający, w istocie dotyczy oceny, czy konstytucyjnym rozwiązaniem jest ograniczenie w art. 15 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników wieku dziecka przyjętego na wychowanie – do roku życia – jako jednego z warunków nabycia prawa do świadczenia, podczas gdy dla osób podlegających powszechnemu systemowi ubezpieczeń społecznych wiek dziecka, jako przesłanka uzyskania omawianego świadczenia, to wiek do 7. roku życia (do 10. roku życia, jeśli w stosunku do dziecka orzeczone zostało odroczenie obowiązku szkolnego). Okres, w jakim ubezpieczony musi spełnić drugi z warunków (złożenie wniosku

o przysposobienie), jest natomiast tożsamy z wiekiem dziecka – pierwszym z warunków.

W tej sytuacji wydaje się, że dla rozstrzygnięcia sprawy zawisłej przed Sądem pytającym i ewentualnego uwzględnienia odwołania Wnioskodawczyni od decyzji Prezesa KRUS, zasadnicze znaczenie ma ocena, czy wiek dziecka, w jakim zostało ono przyjęte na wychowanie przez ubezpieczonego rolnika, jako warunek nabycia prawa do zasiłku został w art. 15 ust. 1 ustawy ustalony przez ustawodawcę w zgodzie z normami konstytucyjnymi.

Ostatnią kwestię stanowi ustalenie podstawy kontroli.

Jako jeden z wzorców Sąd pytający wskazał bowiem cały art. 32 Konstytucji, upatrując naruszenia wyrażonych w tym przepisie norm konstytucyjnych przez art. 15 ust. 1 ustawy w jego niezgodności z zasadą równości. Sąd nie przedstawił natomiast uzasadnienia, na czym polega niezgodność art. 15 ust. 1 ustawy z zakazem dyskryminacji w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym, wyrażonym w art. 32 ust. 2 Konstytucji.

Z przedstawionych względów, art. 15 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, w trybie niniejszego pytania prawnego, może podlegać kontroli jedynie w zakresie, w jakim stanowi, że zasiłek macierzyński z tytułu przyjęcia dziecka na wychowanie przysługuje ubezpieczonemu jedynie wówczas, gdy wiek dziecka nie przekracza roku życia, a wzorcem kontroli, poza art. 2 i art. 18 Konstytucji, może być jedynie art. 32 ust. 1 Konstytucji.

W pozostałym zakresie natomiast postępowanie podlega umorzeniu, na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym, wobec niespełnienia przesłanki funkcjonalnej pytania prawnego, w zakresie odnoszącym się do unormowania dotyczącego zasiłku macierzyńskiego z tytułu urodzenia dziecka, oraz niespełnienia, w pozostałym zakresie, wymagań art. 32 ust. 1 pkt 4 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym.

Podzielić należy zarzuty sformułowane przez Sąd pytający pod adresem opisanego wyżej zakresu regulacji art. 15 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. W uzupełnieniu przedstawionej w pytaniu prawnym argumentacji podnieść należy, co następuje.

Zasadniczym zarzutem, skierowanym do kwestionowanego rozwiązania, jest zarzut niekonstytucyjnego zróżnicowania sytuacji prawnej osób podlegających powszechnemu ubezpieczeniu na wypadek choroby i macierzyństwa oraz osób podlegających rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu.

Wypada zatem odnotować, że w świetle utrwalonego orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, wyrażona w art. 32 ust. 1 Konstytucji zasada równości nakazuje identyczne traktowanie wszystkich adresatów określonej normy prawnej, znajdujących się w takiej samej lub podobnej sytuacji prawnie relewantnej. Zasada ta nie ma charakteru absolutnego i konstytucyjnie dopuszczalne są wyjątki od nakazu równego traktowania podmiotów podobnych. Wyjątki te muszą spełniać trzy warunki, a mianowicie: 1) relewantności, tzn. pozostawać w bezpośrednim związku z celem i zasadniczą treścią przepisów, w których zawarta jest kontrolowana norma, oraz służyć realizacji tego celu i treści, 2) proporcjonalności, tzn. aby waga interesu, któremu ma służyć różnicowanie sytuacji adresatów normy, pozostawała w odpowiedniej proporcji do wagi interesów, które zostaną naruszone w wyniku nierównego potraktowania podmiotów podobnych oraz 3) pozostawania w związku z innymi wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi, uzasadniającymi odmienne traktowanie podmiotów podobnych [np. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 grudnia 2008 r. w sprawie o sygn. P 54/07, OTK ZU(A) z 2008 r. Nr 10, poz. 171].

Oceniając kwestionowany przepis w płaszczyźnie zasady równości, w pierwszej kolejności należy zauważyć, że rolniczy system ubezpieczenia

społecznego, obejmujący ubezpieczenie na wypadek choroby i macierzyństwa, wykazuje szereg odrębności od powszechnego systemu ubezpieczeniowego.

W powszechnym systemie ubezpieczenia na wypadek choroby i macierzyństwa, osoby podlegające zarówno obowiązkowemu, jak i dobrowolnemu ubezpieczeniu, co do zasady, same finansują składkę [art. 16 ust. 2 oraz ust. 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.), zwanej dalej u.s.u.s.]. Składka ta (obejmująca ubezpieczenie na wypadek macierzyństwa) ustalana jest według jednakowej stopy procentowej, wynoszącej 2,45 podstawy wymiaru (bez względu na to, czy ubezpieczony podlega temu ubezpieczeniu obowiązkowo, czy też dobrowolnie), tj. podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie emerytalno-rentowe (art. 22 ust. 1 pkt 3 w zw. z art. 15 ust. 1 u.s.u.s.).

Z kolei, ubezpieczeniu społecznemu rolników podlega rolnik, którego gospodarstwo rolne obejmuje obszar użytków rolnych powyżej 1 ha przeliczeniowego lub dział specjalny, oraz jego domownik, jeżeli ten rolnik lub domownik nie podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu lub nie ma ustalonego prawa do emerytury lub renty albo nie ma ustalonego prawa do świadczeń z ubezpieczeń społecznych (art. 7 ust. 1 ustawy).

Składka na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie rolników opłacana jest, zgodnie z art. 8 ust. 1 ustawy, miesięcznie w równej dla wszystkich ubezpieczonych wysokości, określanej na kwartał przez Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.

Odmienne więc niż w powszechnym systemie ubezpieczeniowym wysokość składki na ubezpieczenie chorobowe i macierzyńskie rolników nie jest uzależniona od wielkości dochodu osiąganego przez rolnika.

Na podstawie ustawy zasiłkowej, zasiłek macierzyński przysługuje osobie ubezpieczonej, która w okresie ubezpieczenia chorobowego lub w okresie urlopu wychowawczego urodziła dziecko lub przyjęła dziecko na wychowanie.

Jeśli chodzi zaś o zasiłek macierzyński z drugiego z wymienionych tytułów, to, zgodnie z art. 29 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłkowej, przysługuje on ubezpieczonemu, który – jak to już wskazano – przyjął na wychowanie dziecko w wieku do 7. roku życia, a w przypadku dziecka, wobec którego podjęto decyzję o odroczeniu obowiązku szkolnego – do 10. roku życia, i wystąpił do sądu opiekuńczego w sprawie jego przysposobienia.

Zasiłek macierzyński, stosownie do art. 29 ust. 5 ustawy zasiłkowej, ubezpieczony otrzymuje przez okres urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego, ustalony zgodnie z przepisami Kodeksu pracy, tj. art. 183 k.p. Z tego urlopu można skorzystać w wymiarze określonym w art. 183 Kodeksu pracy, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez dziecko 7. roku życia, a w przypadku dziecka, wobec którego podjęto decyzję o odroczeniu obowiązku szkolnego, nie dłużej niż do ukończenia przez nie 10. roku życia.

Wysokość zasiłku wynosi 100% jego podstawy wymiaru (art. 31 ust. 1 ustawy zasiłkowej). Zasiłek jest świadczeniem okresowym (przysługującym przez okres ustalony w art. 183 Kodeksu pracy).

Na gruncie ustawy zasiłkowej, prawo do omawianego zasiłku uzyskują osoby, objęte obowiązkowym i dobrowolnym ubezpieczeniem społecznym w razie choroby i macierzyństwa na podstawie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, które spełniły warunki określone w art. 29 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłkowej. Osoby te otrzymują świadczenie w okresie korzystania z urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego.

Wypada w tym miejscu również zauważyć, iż osoby objęte powszechnym ubezpieczeniem społecznym nie są jedyną grupą podmiotów, która może uzyskać, po spełnieniu warunków określonych w Kodeksie pracy, prawo do skorzystania ze świadczeń z tytułu przyjęcia dziecka na wychowanie na

warunkach przewidzianych dla ubezpieczonych. Z urlopów, o których mowa w art. 183 Kodeksu pracy, mogą bowiem korzystać funkcjonariusze służb mundurowych, objęci odrębnymi systemami zaopatrzenia na wypadek choroby i macierzyństwa, jak np. policjanci, którym, zgodnie z art. 79 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2011 r. Nr 287, poz. 1687 ze zm.), „przysługują uprawnienia pracownika związane z rodzicielstwem określone w Kodeksie pracy, jeżeli przepisy niniejszej ustawy nie stanowią inaczej. Jeżeli oboje rodzice lub opiekunowie są funkcjonariuszami, z uprawnień może korzystać tylko jedno z nich”. W okresie tym, stosownie do art. 121 ust. 1 ustawy o Policji, otrzymują oni uposażenie zasadnicze, dodatki do uposażenia o charakterze stałym i inne należności pieniężne należne na ostatnio zajmowanym stanowisku służbowym – z uwzględnieniem powstałych w tym okresie zmian, mających wpływ na prawo do uposażenia i innych należności pieniężnych lub na ich wysokość. Podobne rozwiązania zawarte są także w innych ustawach dotyczących funkcjonariuszy służb mundurowych oraz pragmatykach służbowych dotyczących osób objętych innymi odrębnymi systemami zabezpieczenia społecznego. Sędziemu, zgodnie z art. 94 § 2 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. Nr 98, poz. 1070 ze zm.), w razie niemożności wykonywania pracy z innych przyczyn niż choroba, uprawniających do uzyskania świadczeń, określonych w przepisach o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego, przysługuje wynagrodzenie w wysokości świadczeń pieniężnych z ubezpieczenia społecznego, przez okres przewidziany w tych przepisach. Świadczenia takie przysługują również prokuratorom [art. 51 ust. 2 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (Dz. U. z 2011 r. Nr 270, poz. 1599 ze zm.)].

Z analizy przedstawionych regulacji systemów zabezpieczenia społecznego na wypadek choroby i macierzyństwa wynika, że maksymalny wiek dziecka przyjętego na wychowanie przez osoby, podlegające ubezpieczeniu społecznemu na wypadek tego ryzyka obowiązkowo

i dobrowolnie, oraz osoby podlegające odrębnym systemom, dla celów uzyskania świadczenia (w postaci zasiłku lub wynagrodzenia), określony został przez ustawodawcę na takim samym poziomie, tj. do 7. roku życia, a w przypadku dziecka, wobec którego podjęto decyzję o odroczeniu obowiązku szkolnego - do 10. roku życia.

Osoby podlegające rolniczemu systemowi ubezpieczenia społecznego świadczenie to mogą natomiast uzyskać jedynie wówczas, gdy wiek dziecka przyjętego przez nie na wychowanie nie przekroczył roku.

Wypada w tym miejscu odnotować, że w dotychczasowym orzecznictwie Trybunał Konstytucyjny wielokrotnie podkreślał, iż zróżnicowanie systemów zaopatrzenia społecznego w przypadku niezdolności do pracy z powodu choroby, inwalidztwa oraz po osiągnięciu wieku emerytalnego są konstytucyjnie dopuszczalne. Zgodnie z art. 67 ust. 1 Konstytucji, ustawodawcy przysługuje bowiem swoboda regulacyjna w sferze praw socjalnych i konstytucyjnie dopuszczalne jest wprowadzenie odrębnych systemów zabezpieczenia społecznego dla poszczególnych grup zawodowych. U podstaw zróżnicowania np. systemów emerytalnych dla określonych grup zawodowych leżą przede wszystkim swoiste właściwości poszczególnych form aktywności zawodowej i wynikające stąd odmienne potrzeby osób je wykonujących. Odrębności te, jako uzasadnione przesłankami rzeczowymi, są dopuszczalne i nie kolidują z zasadami równości i sprawiedliwości społecznej.

Niemniej jednak, jak wskazywał w swym orzecznictwie Trybunał Konstytucyjny, odmienne traktowanie obywateli w sferze praw socjalnych nie może dotyczyć sytuacji, które nie są związane z pracą zawodową, z którą, z kolei, wiąże się system zaopatrzeniowy.

W wyroku z dnia 30 maja 2000 r., w sprawie o sygn. K. 37/98, Trybunał Konstytucyjny, dokonując oceny przepisu nieprzewidującego doliczenia do liczby lat podlegania rolniczemu ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu, od której zależy wysokość części składkowej emerytury-renty, między innymi

okresu działalności kombatanckiej, wskazał, że kombatanctwo „jest cechą ponadsystemową, zdefiniowaną w przepisach ustawy kombatanckiej z 1991 r., a nie w przepisach regulujących uprawnienia emerytalne poszczególnych grup zawodowych. Cecha ta nie zmienia swego charakteru przez fakt, iż dotyczy pracownika, żołnierza zawodowego czy rolnika. Podstawy do takiego różnicowania nie daje także ustawa kombatancka, która jednakowo traktuje wszystkie kategorie kombatanatów i rodzaje działalności kombatanckiej. Zasada ta dotyczy także takich uprawnień przyznawanych kombatanantom, które polegają na zaliczaniu okresów tej działalności do stażu, od którego zależy nabycie uprawnień emerytalno-rentowych bądź ich rozmiar.” (OTK ZU z 2000 r. Nr 4, poz. 112).

Stanowisko takie Trybunał Konstytucyjny wyraził również w wyroku z dnia 4 grudnia 2000 r., w sprawie o sygn. K. 9/00, podkreślając, iż „odrębności w statusie ubezpieczeniowym obywateli, jako uzasadnione przesłankami rzeczowymi, są dopuszczalne i nie kolidują z zasadami równości i sprawiedliwości społecznej. Odmienne traktowanie nie może natomiast dotyczyć sytuacji niezwiązanych z pracą zawodową” (OTK ZU z 2000 r. Nr 8, poz. 294).

Odrębność rolniczego systemu ubezpieczenia na wypadek choroby i macierzyństwa, wynikająca z innych, niż przyjęte w systemie powszechnym, zasad ustalania wysokości składek na ubezpieczenie, oraz specyfika prowadzonej przez rolników działalności mogą uzasadniać przyjęcie w ustawie zasady, że zasiłek z tytułu przyjęcia dziecka na wychowanie ma charakter jednorazowy, a jego wysokość obliczana jest jako czterokrotność emerytury podstawowej.

Okoliczności te nie mają natomiast związku z wiekiem dziecka, nad którym ubezpieczony rolnik sprawuje opiekę.

Nie mogą one zatem stanowić uzasadnienia dla różnicowania sytuacji prawnej rolników oraz innych ubezpieczonych w zakresie samego prawa do zasiłku macierzyńskiego z tytułu przyjęcia dziecka na wychowanie.

Tym samym, kwestionowane zróżnicowanie nie pozostaje w związku z celami, dla których dla rolników wprowadzony został odrębny system ubezpieczeń społecznych.

Wypada przy tym odnotować, że Kodeks rodzinny i opiekuńczy nie zawiera takich regulacji, które uzależniałyby ustanowienie opieki nad dzieckiem lub jego przysposobienie od rodzaju ubezpieczenia społecznego, jakiemu podlega przyszły opiekun oraz rodzice adopcyjni [art. 148 i art. 114¹ k.r.o.].

Na gruncie ustawy zasiłkowej, zasiłek macierzyński z tytułu przyjęcia dziecka na wychowanie przysługuje w okresie przebywania przez osobę ubezpieczoną (podlegającą odrębnym systemom zaopatrzenia społecznego) na urlopie udzielonym na warunkach urlopu macierzyńskiego.

Świadczenie to zatem zapewnia rodzinie środki utrzymania, w miejsce utraconych zarobków, w okresie niewykonywania przez ubezpieczonych zajęć zawodowych, z powodu konieczności zapewnienia opieki dziecku, przyjętemu na wychowanie. Zasiłek ten służy też niewątpliwie samemu dziecku, gdyż „płatny” urlop opiekuna stwarza możliwość zapewnienia mu całodziennej opieki, troski i wychowania w pierwszym okresie życia w nowym domu i nowej rodzinie.

Zróżnicowania w kwestionowanym przepisie wieku dziecka i, w konsekwencji, sytuacji prawnej osób podlegających rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu i innych ubezpieczonych nie można ocenić jako realizujące cele omawianego zasiłku macierzyńskiego. Cele takie powinny być natomiast realizowane w stosunku do wszystkich dzieci (w określonym przez ustawodawcę wieku), bez względu na to, czy ich opiekunem jest rolnik, czy też osoba podlegająca innemu systemowi ubezpieczeniowemu.

Nie można zatem przyjąć, iż kryterium „bycia” rolnikiem, podlegającym ubezpieczeniu na podstawie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, stanowi prawidłowo dobrane kryterium jako kryterium różnicujące ubezpieczonych w zakresie prawa do świadczenia z tytułu przyjęcia dziecka na wychowanie.

Wyłączenie możliwości uzyskania przez osoby podlegające rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu omawianego zasiłku nie znajduje również uzasadnienia w wartościach konstytucyjnych.

Wskazany przez Sąd pytający art. 18 Konstytucji, jako wzorzec kontroli kwestionowanego rozwiązania, wyraża normę programową zobowiązującą państwo do podejmowania takich działań, które, m. in., umocnią więzi między rodzicami a dziećmi.

Zarówno regulacja dotycząca urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego, jak i unormowanie zasiłku macierzyńskiego z tytułu przyjęcia dziecka na wychowanie służącej mają realizacji tej normy programowej, poprzez umożliwienie opiekunom i rodzicom adopcyjnym okresowego zaprzestania pracy zawodowej i poświęcenia tego czasu dziecku, aby mogło ono adaptować się w nowej rodzinie.

Uniemożliwienie rolnikom skorzystania z omawianego świadczenia, z tego powodu, że przyjęte przez nich na wychowanie dziecko ukończyło już rok życia, nie służy realizacji normy art. 18 Konstytucji, w sytuacji gdy osoby objęte innymi systemami zaopatrzeniowymi mogą otrzymać zasiłek również w przypadku przyjęcia na wychowanie starszego dziecka.

Wprowadzonego zróżnicowania, przyjętego w art. 15 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, nie można uznać za racjonalnie uzasadnione.

Tym samym, nie można go ocenić jako sprawiedliwe (art. 2 Konstytucji). Z uwagi na to, że zasada równości jest ściśle powiązana z zasadą sprawiedliwości społecznej, to naruszenie zasady równości przez

kwestionowaną regulację oznacza, że jest ona również niezgodna z art. 2 Konstytucji.

Przepis art. 15 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników – w zakresie, w jakim przepis ten określa, jako warunek nabycia przez ubezpieczonego prawa do zasiłku macierzyńskiego z tytułu przyjęcia dziecka na wychowanie, wiek dziecka przyjętego na wychowanie na poziomie nieprzekraczającym roku – ocenić należy zatem jako niezgodny z art. 32 ust. 1, art. 2 i art. 18 Konstytucji RP.

Z tych względów, przedstawiam stanowisko jak na wstępie.

z upoważnienia
Prokuratora Generalnego
Robert Hernand
Zastępca Prokuratora Generalnego